

ANKARADA A P O R I A C R A T A E G I L. (L E P I D O P T E R A : P I E R I D A E) N İ N G Ö Ç Ü

M. Nihat ŞİŞLİ¹

Kelebekler böcekler içinde insanların dikkatini çeken guruplardan biridir. Bu bakımdan kelebek göçlerine dair oldukça geniş bir bilgi mevcuttur. Bununla beraber *Aporia crataegi* türünün göçüne ait etraflı bilgiye sahip değiliz. Ancak Williams (1958), bu kelebeğin göçmen bir tür olup olmadığına halen münakaşalı olduğuna değinerek Yugoslavya ve Sicilyada bu hususta birkaç kaydın varlığını işaret etmektedir. Kansu (1955), bu kelebeğin biyolojisinden bahsederken, haziranın ilk haftasında Ankara'da Hacıkadın deresi civarında ve Dikmende fevkalâde bol miktarda rastlandığını belirtmektedir.

Biz, Ankaranın 12 Km. kadar kuzeyinde bulunan Bağlumda *Aporia crataegi*'nin güney - kuzey yönünde göç ettiğini müşahede ettik. İlk tesbit 20 Haziran 1965 günü yapıldı. Kelebekler, Bağlum köyüne çok yakın ve köyün kuzeyinde bulunan bahçelere giden yol üzerinde, bilhassa burada bulunan bol sulu bir çeşmenin ayağı boyunca kümeler teşkil etmişlerdi. Kümelerden ayrılan kelebekler 30 - 60 cm. yükseklikten uçarak başka bir kümeye ulaşıyor, oradan kalkanlar da daha ilerideki bir kümeye geçiyorlardı. Kelebeklerin gurup halinde topluca uçuşları görülmedi.

İkinci gözlem 18 - Haziran - 1967 günü yine Bağlumda yapıldı. O gün hava parçalı bulutlu ve rüzgâr kuzeyden orta şiddette esmekte idi. Bağlumdan kuzey yönündeki bahçelere giden 2 Km. sonra bir kuru dereye ulaşmaktadır. Saat 10.30 da yapılan gözlemlerde bu kuru dere boyunca *Aporia crataegi* kelebeklerinin yer yer kümeler halinde toplandığı tesbit edildi. Kümeler dere yatağının sadece nem ihtiva eden yerlerinde bulunuyordu. Her kümeden zaman zaman havalanan 2 - 3 kelebek, yerden 30 - 60 cm. yükseklikte ve dere yatağının kıvrımlarını takip ederek 10 - 50 m. ilerideki başka bir kümeye iltihak ediyordu. Oradan kalkanlar ise daha ilerideki kümelere gidiyorlardı. Bu kademeli göç kuzey yönünde ve devamlı idi. Williams (1942, 1958)'in bildirdiğine göre başka kelebek türleri de rüzgâra karşı uçabilmekte ve hareket esnasında arazi üzerinde belli bir yolu izlemektedirler.

Aporia crataegi'nin kuzey yönündeki bu hareketi devam ederken, civar bahçelerde münferit *Aporia* uçuşları görülüyordu. Yukarıda bahsettiğim göçü, dere boyunca üç kilometre yürüyerek izledim. Yol boyunca tesadüfî olarak saydığım kelebek kümelerindeki fert sayısı 6 ilâ 200 arasında değişiyordu. (Şekil : 1).

¹ A. Ü. Fen Fakültesi Sistematik Zooloji Kürsüsü Doçenti — Ankara.

ŞEKİL : 1 Kuzey yönünde göç eden *Aporia crataegi* L.'nin dere yatağında teşkil ettiği küçük ve orta büyüklükteki iki grup

Vadinin sonuna doğru yamaçlar daha yükselmekte ve ortam daha rutubetli idi. Dere yatağının bu kısmında civar bahçelerde sulamada kullanılan su bulunmakta fakat *Aporia* kümelerine rastlanılmamakta idi. Buna mukabil iki yamaç üzerinde uçan kelebeklerin yoğunluğu, başlangıç noktasındaki bahçelerde bulunan kelebek yoğunluğuna nazaran fazla idi.

Aynı gün saat 17 de dere boyunca yaptığım kontrolda, ancak orta büyüklükte birkaç kümeye rastladım. Öğleden önce yaptığımız gözlemede tesbit ettiğimiz kelebekler açık bir şekilde kuzeye gitmişlerdi.

Böceklerin soğuk bir yerden sıcak bir yere, sıcak bir yerden serin bir yere; kuraktan rutubetli sahalara, yüksek basınçlı bir yerden alçak basınçlı bir yere göç ettikleri bilinmektedir (Williams 1942, Chapman 1955). Bazı hallerde, *A. crataegi*'de işaret ettiğimiz gibi, rutubetteki ufak değişimleri dahi farkederek hareketleri esnasında kısa duraklamalar yapabilirler. Kelebek göçlerinde orientasyon meselesi halen tartışma konusudur. Bir kısım biyologlar içten gelen bir uyarımı, bazıları da çevrenin etkisi ile meydana gelen bir uyarımı esas alır.

Kelebeklerde mevsimlere bağlı olarak kuzey-güney yönünde göçler bilinmektedir. Himalayalarda bunlara dair kayıtlar mevcuttur. (Williams 1958). Chapman (1955) ise *Chorizagraotis auxillaris* Grt. te kura yaz aylarını geçirmek üzere yüksek irtifalara doğru bir hareketi işaret etmektedir.

Kelebek göçlerinde birden fazla türe bir arada rastlanabilmektedir (Williams 1942). Yukarıda bahsettiğimiz *Aporia crataegi*'nin kuzey yönündeki hareketi sırasında aynı dere yatağında farklı dört tür kelebeğe rastlanmıştır. Her türe mensup olan kelebekler kendi aralarında gurup teşkil etmekte, diğer türlere karışmamakta idi.

S U M M A R Y

MIGRATION OF *A P O R I A C R A T A E G I L* in ANKARA

I have observed Northward migration of *A. crataegi* in June 1965 and 1967. Butterflies have built groups consisting of 6-200 individuals along a stream bed 2-3 butterflies were flying together 30-60 cm. above the ground in short distances and join to another group. Then a few butterflies were flying further. So, they followed the dry stream and the whole population moved gradually Northward.

L İ T E R A T Ü R

- Chapman, J.A., J.I. Romer, J. Stark 1955. Ladybird beetles and army cutworm adults as food for grizzly bears in Montana, *Ecology*, 36, 156-158.
- Grant, K.J. 1937. An historical study of the migrations of *Celerionlineata lineata* Fab. and *Celerionlineata livonica* Esp., *Trans. R. Ent. Soc. London*, 86, 345-357.
- Hocking, B. 1953. The intrinsic range and speed of flight of insects. *Trans. R. Ent. Soc. London*, 104, 223-345.
- Kansu, A. 1955. Orta Anadolu meyva ağaçlarına zarar veren bazı makrolepidoptera türlerinin evsafi ve kısa biyolojileri hakkında araştırmalar. *Ziraat Vekâleti Neşriyat ve Haber. MD. Sayı: 104*, 204 S.
- Williams, C.B., G.F. Cockbill, M.E. Gibbs, J.A. Downes 1942. Studies in the migration of lepidoptera. *Trans. R. Ent. Soc. London*, 92, 101-280.
- Williams, C.B., I.F.B. Gomon, R.A. French, V. Muspratt, M.C. Williams 1956. Observations of the migration of insects in the Pyrenees in the autumn of 1953. *Trans. R. Ent. Soc. London*, 108, 385-407.
- Williams, C.B. 1958. *Insect migration*, Collins, London, 235 S.